

ДЕФОНОЛОГИЗАЦИЯ И СОНОРИЗАЦИЯ НА СИБИЛАНТ /S/ В СЪВРЕМЕННИЯ ИСПАНСКИ ЕЗИК В МЕКСИКО

Славей Горанова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

DEPHONOLOGIZATION AND SONORIZATION OF THE SIBILANT /S/ IN CONTEMPORARY MEXICAN SPANISH

Slaveyah Goranova
St. Kliment Ohridski University of Sofia

We examine two phenomena that involve the sibilant /s/: dephonologization and sonorization. We trace the historical process of devoicing of sibilant consonants which shows a preference for unvoiced consonants. The dephonologization of /θ/ and /s/ is seen as concurring with the tendency towards linguistic economy. Also, we show that sibilant sonorization occurs in close proximity to voiced consonants, and place sonorization in the context of key tendencies in Spanish such as the open syllable preference, as well as the voiced and fricative over unvoiced and plosive preference. We reach the conclusion that both dephonologization and sonorization of the sibilant /s/ correspond to the *type* of Spanish.

Key words: dephonologization, sibilant, Mexican Spanish

Увод

В испанския език се наблюдава силно предпочитание към сонорност (и фрикативност). На фона на това предпочитание сибилантите изпъкват поради тенденцията към обеззвучаване, водеща в историческото им развитие.

Историческо развитие на сибилантите

В средновековния испански се срещат три двойки сибиланти: върхови венечни, преднонебни и върхови. Първоначално всяка една от тези двойки се формира от звучна и беззвучна съгласна: звучна

върхововенечна /z/ в *kasa* – /káza/, и беззвучна върхововенечна проходна, такава /s/ в *passa* – /pása/; звучна преднонебна проходна /z/ в *ojo* – /ózo/, и беззвучна преднонебна проходна /s/ в *dixo* – /díxo/; звучна върхова преградно-проходна /dz/ в *dizia* – /didzia/, и беззвучна върхова /ts/ в *braço* – /brátso/ (Уалде 2011: 296). Постепенно обаче във всяка двойка превес взима беззвучната съгласна (Мартинес 1995: 459) – броят на фонемите се редуцира посредством дефонологизация. Интересно продължение на този процес намираме при съвременния испански език, където в диалекти на европейския испански като андалуския, както и в американски варианти на езика като мексиканския, се отдава предпочитание към сибиланта /s/ за сметка на проходната /θ/.

Дефонологизация на /θ/ и /s/

В стандартната норма на европейския испански език е запазена опозицията между проходната /θ/ и предноезичната венечна /s/. В резултат на дефонологизация първата от тези фонемите не се среща в съвременния испански език в Мексико: фонемата /s/ присъства при *pues* (ами): /pwés/, *dice* (казва): /dise/ и *se cruzó* (се срещна): /sekruzó¹.

Така думи с нееднакво значение, които в европейския испански се различават при произношението си само по един звук, като *casar* (женя се/омъжвам се) и *cazar* (ловувам) или като *vez* (път) и *ves* (виждаш), в Мексико вече не са минимални двойки: и двете думи от първата двойка се произнасят [k a s a r], а от втората – [b e s]. В устната реч думите се разграничават смислово благодарение на граматични и лексикални средства, като възвратност на глагола, употреба на предлог и пр.: сравни *se casó* (омъжи се/ожени се): [se kaso] с *cazó al venado* (улови елена): [k a s o a l b e n a ð o]; *tal vez lo veas* (може би ще го видиш): [t a l b e s l o b e a s] с *lo ves* (виждаш го): [l o b e s]. Важно е да се отбележи, че втората фонема, /s/, е запазена, но с различно учленение: в европейския вариант на испанския /s/ е върхова, а в мексиканския – средноезична (Морено де Алба 2002: 77). Апикалното учленение е познато като *вдлъбнато*, докато предноезичното е *изпъкнало* (Морено де Алба 2002: 77).

Загубата на фонетичната опозиция /θ/ – /s/ в съвременния мексикански вариант съвсем не е в противоречие с Косериувия *тип* на испанския език. Типът, обхващайки „принципите, отговарящи за правилата на системата“, надхвърля съществуващото в системата, като включва и *потенциално осъществимото* (Косериу 1977: 195). Както

¹ Примерите са извлечени от аудиофайл 1, достъпен на https://cvc.cervantes.es/lengua/voces_hispanicas/mexico/merida.htm (02.07.2019).

вече посочихме, еволюцията на испанския език е в посока намаляване на броя на сибилантите: така испанският тип включва възможността за загуба на фонемата /θ/. Затова не е изненадващ фактът, че дефонологизацията е доминираща във вариантите на съвременния испански език. Дефонологизацията обикновено се изразява в загуба на фонема /θ/. Фонемата не се среща в мнозинството от испанските варианти (дори в иберийския вариант, в който е запазена, тя не се наблюдава в редица диалекти, като например този на Канарските острови). Така съвременните изследователи не могат да пренебрегнат промяната в езиковата реалност: докато /θ/ все още принадлежи към звуковото равнище на испанския, нейното присъствие в езика като цяло е значително намаляло. Неслучайно Уалде започва характеризирането на /θ/ със заявлението, че фонемата: „съществува като фонема единствено в Испания, като отговаря на графемите *z*, *s(e)*, *s(i)*“ (Уалде 2011: 74).

Явлението, познато като *seseo* (което на български предлагаме да се обозначи с термина *сесеизъм*), е типично за неевропейските варианти, а и за някои диалектни зони в Испания, като Андалусия (Вазкез 2013: 1). Огромното мнозинство от хора, за които испанският език е роден, не правят разграничаването, запазено в стандартната европейска норма, между фонемата /θ/ (графемите *s*, *z*) и фонемата /s/ (графема *s*) в полза на сибиланта – над 90 % от тях *сесеират* (Вазкез 2013: 1).

Освен това се срещат и хора, които *цесеират*: около 1% от испаноговорещите не правят въпросното разграничаване, но в полза на проходната /θ/ (Вазкез 2013: 1). Цесеизъм (*seseo*) се среща предимно в южните части на континентална Испания (Андалусия), но и на места в латиноамерикански страни като Колумбия, Аржентина, Никарагуа (Мартинес 2014: 1).

Не трябва да се забравя, че въпреки привидното противопоставяне на запазване единствено на фонемата /s/ при сесеизма и запазване единствено на фонемата /θ/ при цесеизма и двете явления са резултат от загубата на противопоставянето между проходните /θ/ и /s/. Така изглежда, че *типът* на испанския език *предполага* свеждане на броя на сибилантите до абсолютен минимум. Дефонологизацията на проходните /s/ и /θ/ би могла да представлява естественото продължение на еволюцията на сибилантите (постепенно намаляване на броя им от първоначалните шест). От своя страна подобно намаляване изглежда мотивирано от общия стремеж към езикова икономия: на фонологично ниво дадена фонема би могла да се *икономиса*, ако друга фонема може да я замести успешно. Фонологическата опозиция е смислово разграничителна (Трубецкой 1960: 37), а както посочихме

по-горе, в сесеистични варианти на испанския смисловото разграничаване в устната реч вече се осъществява благодарение на граматични и лексикални средства.

В този контекст изглежда оправдано очакването фонема, изгубила разграничителната си функция, да изчезне напълно или да се запази като алофон на друга фонема. Такава именно е съдбата на проходната /θ/ в съвременния испански език в Мексико. От една страна, при сесеизма дефонологизацията е в полза на /s/ за сметка на /θ/. От друга страна, въпреки че съвременният испански език в Мексико е от сесеистичен тип, при някои диалекти се среща и [θ], но вече като алофон на друга фонема, /d/, в определен фонетичен контекст, обикновено в края на думата (Браво 2006: 2).

В подкрепа на подобно очакване е и паралелът, който може да бъде направен с другата най-разпространена дефонологизация – загубата на фонологичната опозиция между централната палативна фонема /j/ и страничната палативна фонема /ɲ/. Подобно на дефонологизацията на /θ/ и /s/, дефонологизацията на /j/ и /ɲ/ е доминираща при испанските варианти. Отново по сходен начин вариантите могат да бъдат разграничени според резултата от дефонологизацията на палативните фонемите: дали той е в полза на фонемата /j/ – тогава вариантите се характеризират с *yeísmo* – джеизъм (Рамирес 2016: 1), или в полза на латералната /z/ – тези варианти се характеризират с *zeísmo* – жеизъм (Ланг-Ригал 2015: 143).

Така можем да заключим, че дефонологизационните процеси в испанския език не намират ексклузивен израз в дефонологизацията на /s/ и /θ/, като дефонологизацията на /s/ и /θ/ в съвременния испански език в Мексико се обуславя от принципа за езикова икономия и не е в противоречие с типа на испанския език.

Соноризация на /s/

Както изтъкнахме, на фона на силното предпочитание в испанския език към сонорност сибилантите изпъкват поради техния диахронен процес на обеззвучаване.

В съвременния испански език обаче се наблюдава и тенденция към озвучаване.

В специфичен фонетичен контекст фонемата /s/ може да се реализира посредством звучен алофон [z]. Сибилантът се соноризира пред звучните назални /n/ и /m/ в *cisne* (лебед): [s i ʝ n e] и *mismo* (също): [m i ʝ m o]; пред звучните преградни /d/, /g/ и /b/, съответно в *desde* (от): [d e ʝ ð e], *resguardar* (предпазвам): [r e ʝ ɣ w a r ð a r],

resbalar (подхлъзвам се): [r e ʂ β̞ a l a r]; пред звучните плавни – пред латерална /l/ в *más leve* (по-леко): [m a ʂ leβ̞e] и пред вибрантната /r/ в *Israel* (Израел): [i ʂ r a e l] (Гибсън 2010: 29). Въпреки че има сведения за наблюдавана интервокална соноризация на /s/ като в *mesa* (маса): [meʂa] (Тореланка 1986: 61), изследователите са обединени от разбирането, че сибилантът се озвучава най-вече пред звучни съгласни (Гарсия 2013: 12).

Именно звучните съгласни са тези, които предполагат соноризация на предшествания ги сибилант, но това е тенденция, която не е ограничена до сибилантите: озвучават се и преградните беззвучни като /p/ в *lo compró* (купи го), /t/ в *antes* (преди), /k/ в *blanco* (бял) (Лопе Бланч 1987: 82 – 85, цит. в Бутрагеньо 2014: 247). Както изтъква Бутрагеньо, близостта на назална съгласна, изглежда, е предпоставка за соноризацията на преградните. Аналогично при сибиланта /s/ звучността на следващата го съгласна се разпростира и при него. Така сибилантът проявява *артикуляционно очакване*, т.е. артикулацията на съгласната е повлияна от тази на следходната (Килис 1966: 338).

Интересно е да се отбележи, че освен тенденцията към озвучаване на сибиланта пред звучна съгласна се наблюдава и тенденция към отслабване (аспирация или елизия) в същия фонетичен контекст. С горепосочените примери за соноризация на сибиланта може да се илюстрира и отслабване: в резултат на елизия *mismo* може да се произнесе и като /mímo/, *desde* като /déde/ и прочие. Тенденцията към отслабване на сибиланта може да се обобщи така: най-значимо е отслабването на -s когато имплозивна -s е следвана от звучна съгласна (Морено де Алба 2002: 82).

Отслабването се вписва във водещата за испанския език тенденция към сформирание на отворена сричка, т.е. към сричка, образувана от съгласна и гласна. Както отбелязват Антонио Килис и Йосеф Фернандес, „благодарение на тази тенденция всички реализации на фонемите, които се намират в имплозивна позиция, т.е. след сричкото ядро, са склонни да се преобразуват или да изчезват“ (цит. по Морено де Алба 2002: 139).

Същевременно тенденцията към отворена сричка съответства на „типологичното предпочитание на испанския към звучност и проходност пред беззвучност и преградност“ (Кънчев 2009: 66 – 67).

Така може да се заключи, че **въпреки привидната противопоставеност на соноризацията и отслабването на сибиланта /s/ пред звучна съгласна и двете явления са продукт на предпочита-**

ния, типични за испанския език, а именно – предпочитания към звучност и отвореност на сричката.

Заклучение

Дефонологизацията и соноризацията при сибиланта /s/ са типични за съвременния испански език в Мексико. Въпреки че те придават специфичен облик на варианта, не може да се твърди, че явленията противоречат на *tina* на испанския език. Напротив – в настоящото изследване демонстрирахме, че явленията са резултат от тенденции, характерни за езика.

ЛИТЕРАТУРА

- Браво 2006:** Bravo, E. *La pronunciación del español mexicano*. <http://www.siff.us.es/fil/publicaciones/apuntes/ebravo/EA-_tema4-CLS.pdf> (10.07.2017).
- Бутрагеньо 2014:** Butragueño, P. *Fonología variable del español de México: Procesos segmentales*. México: El Colegio de México, 2014.
- Вазкез 2013:** Vázquez, A. *Seseo, ceceo y distinción: ¿qué español enseñar?*. <<https://eledgranada.wordpress.com/2013/10/20/seseo-ceceo-y-distincion-que-espanol-ensenar/>> (03.08.2018).
- Гарсия 2013:** García, A. *Allophonic Variation in the Spanish Sibilant Fricative*. <<https://dc.uwm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1102&context=etd>> (07.08.2018).
- Гибсън 2010:** Gibson, M. *Fonología del español: enfoque desde la teoría de la optimidad*. <<https://eprints.ucm.es/11031/1/T32175.pdf>> (05.08.2018).
- Ланг-Ригал 2015:** Lang-Rigal, J. El ensordamiento de la fricativa alveopalatal asibilada y su variación regional en Argentina. // *Estudios de fonética experimental*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2015, № 24, 141 – 170.
- Килис 1996:** Quilis, A. Sobre los álofonos dentales de /s/. // *Revista de fonología española*. Madrid: Editorial CSIC, 1966, № 49, 335 – 343.
- Косериу 1977:** Coseriu, E. *El hombre y su lenguaje*. Madrid: Editorial Gredos, 1977.
- Кънчев 2009:** Kanchev, I. *Curso de normofonética y fonología españolas*. Sofía: Colibri, 2009.
- Мартинес 1995:** Martínez, C. Asincronismo en el proceso de ensordamiento de las sibilantes sonoras: Factores geográficos y

socioculturales. // *CAUCE*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 1995, № 18 – 19, 457 – 473.

Мартинес 2014: Martínez, R. *El seseo y el ceceo*. <<https://papeldeperiodico.com/2014/01/el-seseo-y-el-ceceo/>> (5.08.2018).

Морено де Алба 2002: Moreno de Alba, J. *La pronunciación del español en México*. México: El Colegio de México, 2002.

Рамирес 2016: Ramírez, Carlos. *El yeísmo*. <http://www.humanidades.uach.cl/documentos_linguisticos/docannexe.php?id=613> (1.12.2018).

Торребланка 1986: Torreblanca, M. La “s” prevocalica en el español moderno. // *Thesaurus*. Instituto Caro y Cuervo: Bogotá, 1986, № 41, 59 – 69.

Трубецкой 1960: Трубецкой, Н. *Основы фонологии*. [Trubetskoy, N. *Osnovy fonologii*.] Москва: Аспект Пресс, 1960 (2000).

Уалде 2011: Hualde, J. *Introducción a la lingüística hispánica*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.